



Hírfutár

7. évfolyam, 21. szám MTA VILÁGGAZDASÁGI KUTATÓINTÉZET

2005. november

A TARTALOMBÓL

- 1 Simai Mihály: A világgazdaság transznacionális szektora 2005-ben 3 Előzetes
4 Újdonságaink

Simai Mihály

A világgazdaság transznacionális szektora 2005-ben

A MTA Világgazdasági Kutatóintézete keretében a közvetlen külföldi befektetésekkel foglalkozó kutatások eredményei és az UNCTAD 2005 szeptemberében közzétett *World Investment Report*-ja egyaránt megerősítették a világgazdaság transznacionális szektora szerepének és jelentőségének további növekedését a világtermelésben, a nemzetközi kereskedelemben, a foglalkoztatottságban és az innovációs tevékenységben.

2004-ben a világon 69.727 transznacionális társaságot (angol rövidítéssel TNC-t) tartottak nyilván. Külföldi vállalataik száma 690.391 volt, a világ 180 országában. Külföldi befektetéseik globálisan az összes befektetések nyolc százalékát tették ki. A tulajdonukban lévő külföldi tőkeállomány a világ bruttó termékének közel 90%-ával volt egyenlő. Külföldi vállalataik üzleti forgalma a világtermék 45%-ának felelt meg.

Három évig tartó folyamatos csökkenés után, 2004-ben a trend megfordult, és 2005-ben tovább nőnek az új külföldi befektetések. A növekedés 2004-ben elég szerény, két százalékos volt, s 648 millió dollárt tett ki. Nem valószínű jelentősebb növekedés 2005-ben sem. Az UNCTAD 2005-2006-ra vonatkozó és kérdőíves felmérésekre épült előrejelzései mérsékelten optimisták a várható növekedést illetően. Ezek várható ágazati és területi megoszlása igen jelentős szóródást mutat. Jelentős növekedésre számíthat az olajkitermelés és bizonyos bányászati ágak. A gyáripáron belül jelentősen emelkednek az elektromos és elektronikai iparba, a gépiparba és a fémiparba irányuló befektetések. Kevésbé biztató a többi iparág helyzete. Nem jók a mezőgazdaság kilátásai. A legjelentősebb befektetésekre a számítógépes szolgáltatások, valamint a víz- és áramtermeléssel, illetve ellátással foglalkozó közművek számíthatnak. Kína, India, néhány délkelet-ázsiai ország, az Egyesült Államok, Németország és Anglia szerepelnek a legfontosabbnak tartott tíz célország között.

A közvetlen befektetések növekedése 2004-ben és a következő két év során döntően három tényezővel magyarázható: a nemzetközi társaságok részt kívánnak venni a világgazdaság gyorsan fejlődő ázsiai térségéből realizálható lehetőségekből és haszonból; a nyersanyagárak emelkedése növelte a TNC-k érdekltségét abban, hogy növeljék befektetéseiket ebben, a korábban általuk kevésbé preferált szektorban; s végül ismét gyorsult a fejlett világban a nemzetközi verseny élénkítése nyomán a fúziók és akvizíciók folyamata.

Az elmúlt évben a külföldi befektetések növekedésének jelentős része fejlődő országokba, illetve térségekbe irányult: az összes befektetések negyven százaléka, 233 milliárd dollár. Ez a történelemben a második legnagyobb összegű külföldi tőkebeáramlás ebbe a térségbe. A fő haszonélvező ismét Kína volt. Világméretben, az USA és Anglia után, a harmadik legnagyobb volumenű tőke (61 milliárd dollár) áramlott az országba. A fejlett országokba irányuló külföldi tőkebeáramlás tovább csökkent, 380 milliárd dollárt tett ki, egyharmada volt a 2000-ben realizáltnak. Ennek csaknem 30%-át meglévő, működő vállalatok megvétele tette ki. A legjelentősebb fogadó ország továbbra is az USA volt, 91 milliárd dollárnyi beáramlással. Az EU-ba irányuló tőkebeáramlás 2003-hoz képest közel 40%-kal csökkent. Az új közép- és kelet-európai EU-tagállamokban realizált növekedés nélkül, ami továbbra is jelentős volt, az EU háttérbe szorulása még nagyobb lenne. Ezekbe az országokba irányult az összes EU-ba áramló külföldi tőke 9%-a, s a beáramlás közel 50%-kal nőtt 2003-hoz képest. Sorrendben Lengyelország, a Cseh Köztársaság és Magyarország voltak a legfontosabb célországok. A növekedésben igen jelentős szerepet játszott néhány országban a gyorsuló privatizáció, és a továbbra is viszonylag alacsony bérszínvonal. A szlovákiai bérek 2004-ben 18%-át tették ki az EU-15 átlagának, a lengyel bérek 29%-át és a magyar

☎ 224-6760; 📠 224-6765
✉ vki@vki.hu
www.vki.hu

Magyar Tudományos Akadémia
Világgazdasági Kutatóintézet
1014 Budapest, Országház u. 30.

bérszint 31%-át. Az EU-n kívüli kelet-európai országok között 2004-ben Oroszország (11 milliárd dollár), Románia (5,2 milliárd dollár) és Azerbajdzsán (4,8 milliárd dollár) voltak a legjelentősebb célszörzrögök. 2005-ben az eddigi információk szerint nagyobb mértékben nőnek az orosz gazdaságba irányuló külföldi befektetések. Nőtt a külföldi, különösen az EU-n kívüli társaságok érdeklődése Magyarország iránt is. Ebben jelentős szerepet játszik az infrastruktúra fejlesztése, ami új térségeket nyit meg Magyarországon a vállalkozások számára.

Világméretekben a legjelentősebb külföldön befektető állam az Egyesült Államok volt 2004-ben. Az összes befektetések 30%-a volt amerikai eredetű. Az összes közvetlen külföldi befektetések 38%-a származott az Európai Unió tagállamaiból. Anglia, Luxemburg, Spanyolország és Belgium voltak a legfontosabb források. Nőtt az új tagállamokból kiáramló tőke is. Figyelemreméltó Oroszország növekvő szerepe is, amelyik mint külföldi tőkeforrás 2004-ben elérte Japán új befektetéseinnek egyharmadát.

A transznacionáltság mértéke tekintetében Magyarország a fejlett országok között a hetedik helyen állt. Az indexet a külföldi befektetések méretei, a külföldi vállalatok termelésének GDP-ben kialakult nagysága és a foglalkoztatottságban kialakult arányai alapján képezték.

Kutatómunkámban a külföldi befektetéseket, hatásuk alapján, két csoportra osztottam: főleg függőséget eredményező szerkezetű befektetésekre és főleg fejlődést eredményező szerkezetű befektetésekre (az alábbiak szerint). Ha a magyarországi befektetéseket eszerint csoportosítjuk, a kép meglehetősen vegyes. Figyelemreméltó azonban, hogy nőtt a fejlesztő szerkezetű befektetések aránya és a függőségi szerkezetűek közül néhány kivonult. *(Lásd táblázatot)*

A transznacionális társaságok meghatározó fontosságúak a globális gazdaság K+F és innovációs tevékenységében. A kb. 700 milliárd dollárt kitevő globális K+F-kiadások 46%-a és az üzleti célú K+F 69%-a a transznacionális társaságok keretében realizálódik. Az új gyártmányok és termelési eljárások négyötöde a TNC-k-ből származik, vagy azokban kerül először hasznosításra. Azok az országok, amelyeknek nemzeti innovációs termelési rendszere ezen belül K+F-szektorra nem kerül kapcsolatba a TNC-k nemzetközi hálózatával, elkerülhetetlenül a világ gazdaság peremére szorulnak. A TNC-k törekvése nemzetközi hálózatuk bővítésére sok ország számára nyit új lehetőségeket. Olyan országok, amelyek jelentős magasan képzett munkaerővel, K+F-infrastruktúrával rendelkeznek, jobban tudják a fejlesztő szerkezetű külföldi befektetéseket vonzani.

1993–2002 között a TNC-k külföldön végzett K+F-tevékenysége az összes 8%-áról 15%-ára emelkedett, 30 milliárdról 64 milliárd dollárra. A nemzeti üzleti kutatási ráfordításokból a külföldi társaságok aránya a legmagasabb volt Írországon, 72,1%, ezt követte Magyarország 62,5%-kal. 1995 óta világviszonylatban ezek növekedése Magyarországon volt a legjelentősebb (40,7 %) ezt követte a Cseh köztársaság (25,8%) és Svédország (25%).

| Jelleg | Függőségi szerkezet | Fejlesztő szerkezet |
|---------------------------------|--|--|
| Helyi kötődések | Piacszerző, hagyományos beszerzés, alacsony bérek | Kölcsönös tanulás, K+F kapcsolatok, magas hozzáadott érték |
| Tartósság | Rövid lejáratú szerződések | Hosszú távú partneri viszony |
| Helyi beágyazottság | Gyenge, döntően helyi szerelésre épül | Mélyen beágyazott, decentralizált sokfunkciós műveletekre épül |
| A helyi vállalkozók lehetőségei | Némi piac szabványosított igénytelen alkatrészek gyártóinak, független beszállítók | Jelentős technikaátadás segíti a beszállítók fejlődését. A TNC-k segítik a helyi vállalatok értékesítési lehetőségeit |
| A helyi gazdaság fejlődése | Magas sebezhetőség, gyors távozás lehetősége, transzferárrakkal manipulált költségek, szubvenciók követelése | Sokoldalú kölcsönösen előnyös kapcsolatok, közös fejlesztési érdekek, jelentős hozzájárulás a fejlesztő közöltségekhez |
| A foglalkoztatottság jellege | Alacsony képzettséget igénylő, alacsony bérű, esetleg ideiglenes. | Sokfajta, de jelentős a magasan képzett jól fizetett munkaerő aránya |
| Külgazdaság | Magas importfüggőség, magas repatriált haszonarány | Jelentős helyi hozzáadott érték beépítve a kivitelbe, a profitból 50% felett a helyi befektetés |

A TNC-k kutatási és fejlesztési kiadásainak 80%-a öt országból származik: USA, Japán, Németország, Anglia és Franciaország. Világviszonylatban a Ford társaság költött legtöbbet 2002-ben K+F-re, 7,2 milliárd dollárt, vagyis többet, mint egész Spanyolország (6,8 milliárd dollár), a második volt az amerikai Pfizer, 6,5 milliárd dolláros K+F-kiadásával. Az első 20 legjelentősebb kutató és fejlesztő társaságból 8 volt amerikai, 3 német, 4 japán, 2 svájci és 1-1 angol, svéd, finn. 2005–2009 között a nemzetközi társaságok 69%-a az UNCTAD elemzése szerint növelni kívánja külföldi K+F-tevékenységét. Figyelemreméltó, hogy térségünkben az UNCTAD felmérései szerint Magyarország nem szerepel a 33 olyan ország között, ahova a nemzetközi társaságok érdemesnek tartják K+F-tevékenységük áttelepítését.

A TNC-k kutatási és fejlesztési tevékenysége nemzetösziesítésének legfőbb ösztönzője továbbra is a gyártmányok és eljárások alkalmazása a fogadó ország sajátosságaihoz, igényeihez. Az utóbbi években azonban, főleg az ázsiai K+F-befektetéseknél néhány más tényező is szerepet játszik. Ezek között a térségben rendelkezésre álló olcsóbb és magasan képzett szakemberek, tudósok felhasználása különösen jelentős ösztönző. Ezek létszáma sokkal gyorsabban nő, mint a világ más térségeiben.

Egyes fogadó országokban a kormány mindezekén túl jelentős támogatást is hajlandó adni a nemzetközi társaságok kutató, fejlesztő tevékenységének indításához. A liberalizálás és a szellemi tulajdon védelme ugyancsak szerepet játszanak.

A fogadó országok csak akkor húzhatnak hasznot a nemzetközi társaságok helyi K+F-tevékenységéből, ha maguk is jelentős és jól működő nemzeti innovációs rendszerrel rendelkeznek. Ez nemcsak vonzerőt jelent. Az erős helyi K+F-háttér nélkül a nemzetközi társaságok egyoldalú előnyökre tesznek szert, és K+F-rendszerük nemzetköziesedése a TNC-k keretében a *brain drain* egyik forrása lesz.

ESEMÉNYEK

2005. szeptember 16-án intézetünkben megrendeztük a harmadik magyar–bolgár bilaterális kerek-asztal találkozót. Intézetünk munkatársai mellett a Bolgár Tudományos Akadémia Közgazdasági Intézete és az Economic Policy Institute kutatói tartottak előadást. A találkozó témakörei az európai integrációs folyamat, a munkaerőpiaci és migrációs tendenciák, a regionális együttműködés, a külföldi működőtőke-befektetések új közép-európai tendenciái, a kis- és középvállalati szektor és a mezőgazdaság átalakulásának tapasztalatai és jövőbeli főbb fejlődési trendjei voltak.

Szeptember 24-én, a Budapesti Gespräche szakmai összejövetel idei rendezvényén ismét Budapesten találkoztak neves német és magyar professzorok, hogy megvitassák országaik aktuális és fontos gazdasági-politikai kérdéseit. Az idei rendezvény harmadik napján (az előző két napon az Andrássy Egyetem, illetve a Szolnoki Főiskola látta vendégül a német kutatókat) a VKI-ban rendeztünk vitanapot. Ezen a telephelyi verseny témáján belül az adóversenyt, az állam és az adófizető polgár viszonyát elemezték német és magyar vendégeink.

Szeptember 30-án került sor a VKI-ban a nemzetközi tőkebefektetéseket elemző kiadvány, a *World Investment Report 2005* bemutatójára, amelyet ezúttal is élénk szakmai érdeklődés kísért. A VKI mutatja be minden évben a sajtó és szakma képviselőinek az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciája (UNCTAD) által összeállított kötetet a nemzetközi beruházásokról. Az idei jelentés alcíme és kiemelt témája a multinacionális társaságok és a kutatás-fejlesztés nemzetközivé válása volt. Ennek kapcsán a VKI három kutatója röviden bemutatta az intézet ez irányú kutatásait is. Simai Mihály akadémikus, a VKI kutató professzora és a Magyar ENSZ Társaság elnöke elemezte a jelentés néhány fontos megállapítását. Az idei év témájához kapcsolódóan a VKI kutatói is beszámoltak kutatásaikról. Szalavetz Andrea a szolgáltatásalapú gazdaságfejlesztési stratégia és a K+F ösztönzése terén a transznacionális vállalatok

és az állam szerepét, Farkas Péter pedig a külföldi beruházások és a K+F alakulását tekintette át Magyarországon az utóbbi 15 évben. Bassa Zoltán pedig arról beszélt, hogy miként látja a társadalom a transznacionális vállalatok hozzájárulását a technológiai fejlődéshez.

Október 10–11-én a VKI és a Konrad Adenauer Alapítvány közösen szervezett nemzetközi szimpóziumot, a költségvetési reformok helyzetéről és perspektíváiról az Európai Unió új tagállamaiban. A rendezvényre neves előadókat sikerült megnyerni Lettországból, Litvániából, Szlovéniából, Lengyelországból, Szlovákiából, valamint Horvátországból is. A konferencia előadásait két témakör köré csoportosították: az első szekció az átfogó költségvetési reformok gazdasági és pénzügyi környezetét taglalta az egyes újonnan belépett tagországokban, a második szekció pedig a költségvetési reformok társadalmi aspektusait elemezte. A konferencián adatokkal jól alátámasztott, hiteles előadásokat hallhattunk az egyes országok költségvetési gyakorlatáról, amelyek a magyar szakemberek és politikai döntéshozók számára is rendkívül hasznosak, illetve tanulsággal szolgálnak.

Október 17-én a VKI-ban került sor az intézet és bécsi székhelyű partnere, a WIIW (Wiener Institut für Internationale Wirtschaftsvergleiche) éves bilaterális konferenciájára. A két intézet kutatói ez alkalommal az Európai Unió nemzetközi környezetét választották előadásaik témájául. Az EU-politikák elemzésén túl külön témacsoport foglalkozott a kibővített EU-n belüli adókkal és bérekkel, majd délután a világgazdaság néhány aktuális kérdését vitatták meg.

November 7-én nagyszabású nemzetközi konferenciát rendezett a VKI, a Hanns Seidel Alapítvány budapesti irodája és a szófiai Economic Policy Institute együttműködésével. A konferenciára immár harmadik éve kerül sor neves előadói gárda részvételével. A rendezvény a délkelet-európai együttműködést, a régióbeli stratégiai együttgondolkodást hivatott elősegíteni a már EU-tagok (Németország, Ausztria, Magyarország,) és a leendő tagok (Bulgária, Horvátország, Románia) között. A VKI az első konferenciát 2003 őszén szervezte Pécsen, abból kiindulva, hogy a térség politikai-gazdasági fejlődése, a kibővült Európai Unió geopolitikai súlyponteltolódása szükségessé teszi egy ilyen évente összeülő regionális fórum létrehozását, a közös kérdések, feladatok megvitatására és a belépéssel, majd a tagsággal kapcsolatos tapasztalatok átadására. Az immár Pécsi Kezdeményezés alcímű rendezvény, amely idén kiemelt témaként kezelte a határokon átnyúló regionális együttműködést, nagyszámú érdeklődőt vonzott a VKI-ba.

ELŐZETES

December 2-án és 3-án a VKI és német partnerintézete, a drezdai IFO Institut für Wirtschaftsforschung közös

szervezésében bilaterális konferenciára kerül sor. A rendezvény kiemelt témái a munkaerőpiac, a telephely kérdése, valamint a kelet-közép-európai országok intézményi változásai, különös tekintettel a szociális ellátó rendszerek reformjára.

December 8-án angol nyelvű előadást tart intézetünkben Wim Kösters professzor, a Bochumi Egyetem elméleti közgazdásza, *The Euro is Stable, but What about the Economic Monetary Union?* címmel.

ÚJDONSÁGAINK

Kihívások

- No.182 Farkas Péter: Számok mögött a lényeg. A világgazdaság 1990 óta
- No.183 Róbel Gábor: A kőolaj világpiacának várható alakulása
- No.184 Kiss Judit: A magyar élelmiszergazdaság világgazdasági mozgástere
- No.185 Rác Margit: Németország gazdasági teljesítményéről és a pénzügyi stabilitás érdekében tett intézkedéseiről
- No.186 Fleischer Tamás: A pályaudvarok szerepe a kibővített Európai Unióban

Műhelytanulmányok

Előkészületben:

Artner Annamária: A feldolgozóipar termelési technológiai színvonala és a versenyképesség

Working Papers

- No.158 Richard R. Oehmann: The First EU Eastern Enlargement. Impacts on the German Economy and Public Perceptions
- No.159 David L. Ellison: Competitiveness Strategies, Resource Struggles and National Interest in the New Europe
- No.160 Darko Hajdukovic and Iraj Hashi: Determinants of Industrial Restructuring in the Pre-Accession Transition Economies: the Case of the Czech Republic, Hungary and Poland
- No.161 David L. Ellison: Divide and Conquer: The EU Enlargement's Successful Conclusion?

- No.162 Anna Wisniewski: The Impact of Foreign Direct Investment on Regional Development in Poland

Vélemények, Kommentárok, Információk

- No.106 Somai Miklós: Egy kudarc margójára: a brit visszatérítés
- No.107 Mészáros Klára: A textilkvóta feloldása – Ki itt a felelős?
- No.108 Farkas Péter: Afrika a G8 és Live8 után. Az adósságelengedés háttere és hatása
- No.109 Róbel Gábor: Az olajárrobbanás háttere
- No.110 Túr Gábor: A magyar adóreform margójára: szlovák elképzelések és tapasztalatok
- No.111 Buzás Sándor: CAFTA: ki jár jól vele?
- No.112 Inotai András: Gazdasági lecke fiúknak
- No.113 Rác Margit: Nyitott kérdések a német választás után
- No.114 Wisniewski Anna: Lengyel választások – konzervatív fordulat
- No.115 Somai Miklós: A gyapotpanel
- No.116 Kőrösi István: A német gazdaságpolitika kilátásai a választások után és a magyar-német kapcsolatok jövője
- No.117 Szigetvári Tamás: Törökország: kezdődik a maraton?

Amennyiben felkeltettük érdeklődését kiadványaink iránt, forduljon intézetünk munkatársához:

Varga Istvánné
telefon: 224-6707, fax: 224-6766
e-mail: vgyorgyi@vki.hu

illetve publikációink megtalálhatók, letölthetők a www.vki.hu weboldalon

